

10. Marts 2023

UPA2023/101

Inatsisartut Suleriaasiat § 33 najoqqutaralugu aalajangigassatut siunnersuummik saqqummiivunga:

Kalaallit Nunaannut naleqqussakkamik allaffissornikkut aaqqissuusseqqinnissamik pilersaarummik suliaqarnissamik Naalackersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajaanngiffissaattut siunnersuut.

Pilersaarut kingusinnerpaamik UPA2024-mi saqqummiunneqassaaq.

(Inatsisartuni ilaasortaq Doris J. Jensen, Siumut)

Tunngavilersuut

Amerikap akuersaarpaa Danmarkip Kalaallit Nunaat tigussagaa Danmarkip Indiami qeqertaqqat 1917-imi tuninerannut atatillugu.

1925-mi naalakkat, matumani pineqartut danskit, pisinnaatitaaffii annertusineqarput aamma 1933-mi nunat tamalaat akornanni eqqartuussivimmi Haagimiittumi aalajangerneqarpoq Danmarkip Kalaallit Nunaat oqartussaaffigilissagaa.

1940-kkunni Nuummi qitiusumik aqutsiviliortoqarpoq aamma tamatuma kingorna niuerneq, peqqinnissaqarfik, atuarfik allallu ineriartortinneqarput Eske Brun aquttoralugu.

Kalaallit Nunaat matuneqarpoq Hans Egede 1721-mi tikimmat, sorsunnersuup aappaata kingorna Kalaallit Nunaata nunarsuarmut ammarneqarnissaa kissaatigineqarpoq aamma oqartussaaqataaneq piumaneqalerpoq. Ataatsimiisitaliarsuaq taamaalilluni pilersinneqarpoq aamma allanngortiterineq aallartinneqarpoq, nukippassuit atoreerlugit aamma suni tamani akerlilersorneqareerluni kalaallit akisussaaffimmik taama angitigisumik tigusinissaminut piareersimanngitsutut isumaqarfigineqarmat. Kalaallit kissaataat tusaaneqanngillat, Landsrådillu kissaataat ataasinnguarluunniit akuerineqanngillat.

Aatsaat 1948 naalersoq Grønlandskommissionen Rigsdagenimi – ullutsinni Folketingimik taasartakkatsinni – akuerineqarpoq isumaliutissiissullu 1949-p aasaagaa naammassineqarpoq.

Kalaallit suli 1950-ikkunni neriuuteqarput Landsrådimi oqartussaaffeqarnerulernissaminnut, Landsrådit ataatsimoortinneqalermata aamma qinersisarnissaq ammaanneqarpoq, kalaallit annerusumik tusarfiginiarneqanngikkaluartut annertuumillu assigiinngitsisoqarpoq.

Ajoraluartumillu kalaallit 1950/60-ikkuuunni ineriartornermut isiginnaartuinnaapput, sutigut tamatigut aporfilersuisoqarmat. Kalaallit amerlasuut ilinniarusukkaluarlutik ilinniarnissamut periarfissaqanngillat, taamaalilluni amerlasuut pakatsipput nikallorlutillu, tamatuma kinguneranik naleqannginnerusutut ajukkuttutullu misigipput, tamanna ukiuni arlalinni ingerlavoq.

Sutigut tamatigut qallunaanngorsaanerujussuaq atuarfinni, allaffissornermi allanilu ingerlanneqarpoq, aamma meeqqat 1500 missaat Danmarkiliartinneqarput oqaasit tungaatigut eqqarsartaatsikkullu qallunaanngorsarniarlugit, tassani kalaallit oqaasii ineriartornermut akornutaasutut allaat isigineqarput nungusarneqaraluarlutillu.

1960-ikkunni sanaartortoqangaatsiarpoq, aningaasaqarneq siuariartoqaaq aamma nunap pisuussutai nuna allamiunit atorluarneqarput, assersuutigalugu aalisagartassanik iluanaaruteqarlutik.

Qullissat 1972-imi matuneqarput, inuppassuit nussortinneqarput, akerliuneq annertusiartorusaarpoq, nipilersortartut akerliuneq qiimmassarpaat, inuusuttut sutigut tamatigut qiimmakkiartorput, Aasiviit inuit katersortalerpaat aamma partiit pinngorput. 1979-imi namminersornerulerneq nunatsinni aallartinneqarpoq. Nunatsinni allaffissorneq qiviarutsigu suli "nunasiatut aqutsineq¹" ingerlanneqartoq takuneqarsinnaavoq, tassani qallunaat oqaasii atorineqarnerullutik aamma allaffissorneq marloqiusatut ingerlavoq, tamanna akisoqaaq. Allaffissorneq suli alliartorpoq naalagarpassuaqarluni tullersorterpassuaqarlunilu kiisalu taakku ataanni qullersat. Nakorsat ilaat amigaativut sumiiffinni allani sulipput, perorsaasut aamma ilinniartitisut allaffissornermi sulipput, allaanngilaq innuttaasunik qanimut sullissineq asinngariartortoq, naak innuttaasunik qanimut sullissineq pisariaqartinneqaraluartoq. Taamaattumik siunnersuutigaara aqqissuussineq aqqissuuteqqinneqassasoq nunatsinnut tulluarsarlugu, isumalluutit innuttaasunut pisariaqartitsisunut siammarlugit.

Pisortanut aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassai:

Naatsorsuutigineqarpoq iliuusissaliorneq pisortani sulisup ukiup ataatsip AC-fuldmægtig akissarsiai assigissagaat.

Namminersortunut aningaasaatigut allaffissornikkullu kingunerisassai:

Soqanngilaq.

Innuttaasunut aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassai:

Soqanngilaq.

¹ Kolonial administration – frwiki.wiki